

Polkuja medialukutaitoon

Opas
vuosiluokille
7–9

Polkuja medialukutaitoon -oppaan vuosiluokille 7–9 on tuottanut Kansallinen audiovisuaalinen instituutti KAVI. Opas on julkaistu osana valtakunnallista Uudet lukutaidot -kehittämishjelmaa (2020–2023).

Ohjelma tarjoaa välineitä medialukutaidon, ohjelmointiosaamisen sekä digitaalisen osaamisen ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen edistämiseen varhaiskasvatuksessa ja esi- ja perusopetuksessa. Ohjelman on rahoittanut opetus- ja kulttuuriministeriö ja toteuttanut Kansallinen audiovisuaalinen instituutti KAVI sekä Opetushallitus.

Opas kuuluu Polkuja medialukutaitoon -sarjaan, josta löydät oppaat myös varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen sekä vuosiluokille 1–6. Vastaava opas-sarja on myös ohjelmointiosaamiseen.

Lisätietoa ja oppaat löydät osoitteesta www.uudetlukutaidot.fi ja Polkuja medialukutaitoon -oppaan vuosiluokille 7–9 myös osoitteesta mediataitokoulu.fi/polkuja_ylakoulu.pdf.

Käsillä olevaa opasta on sen tuottaneen KAVIn asiantuntijoiden lisäksi ollut kirjoittamassa suomalaisen mediakasvatuskentän toimijoita. Yläkoulun oppaan median tulkinnan ja arvioinnin sekä median tuottamisen osioiden esimerkkejä ovat olleet laatimassa Rauna Rahja ja Suvi Tuominen Dadamedia-sta. Toiminta mediaympäristöissä -osiota on kirjoittanut Jenni Helenius Mannerheimin Lastensuojeluliitosta. Käsikirjoittajien apuna tekstejä kommentoimassa on ollut yläkoulun opettajia ja mediakasvatuksen asiantuntijoita.

Kiitokset kaikille oppaan tekemisessä mukana olleille!

2. uudistettu painos

Kuvitus: Emma Kantanen

Taitto: Kiira Koivunen ja Tuomas Korolainen, Mene Creative Oy

ISBN 978-952-7475-15-7 (nid.),

Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisu 6/2022 (ISSN 2342-5970)

ISBN 978-952-7475-16-4 (PDF),

Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisu 6/2022 (ISSN 2342-5970)

Creative commons lisensoitu: CC BY 4.0.

creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.fi

KANSALLINEN AUDIOVISUAALINEN INSTITUUTTI
NATIONELLA AUDIOVISUELLA INSTITUTET
NATIONAL AUDIOVISUAL INSTITUTE

UUDET
LUKUTAI
DOT

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti on mediakasvatusviranomainen, joka lain (1434/2007) mukaisesti edistää mediakasvatusta, lasten mediataitoja ja lapsille turvallista mediaympäristöä. Osallistumme aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun mediakasvatuksesta sekä tiedotamme lapsiin ja mediaan liittyvistä asioista. Meihin voi olla aina yhteydessä mediakasvatusta ja medialukutaitoa koskeissa asioissa.

Sisällys

Tueksi medialukutaidon poluille vuosiluokille 7-9.....	4
Näin käytät opasta	4
Mitä ovat media ja medialukutaito?.....	5
1 Median tulkinta ja arviointi	6
Mediasisältöjen tulkinta	8
Mediasanakirja	9
Kirjasta elokuvaksi.....	10
Pelimaailma analyysissa	11
Median vaikutusten ymmärtäminen	12
Media ja mielikuvat.....	13
Lapsen oikeudet ja media.....	14
Kaupallisen yhteistyön kommervenkkejä	15
Media tietolähteenä	16
Klikkejä kalastamassa.....	17
Luotettavaa vai uskottavaa tietoa?	18
Algoritmien ja vahvistusharhan vietävissä?.....	19
Minä median käyttäjänä	20
Toisen mediankäyttäjän kengissä	21
2 Median tuottaminen	22
Luova ilmaisu	24
Kuvien kertomaa	25
Poriseva podcast.....	25
Vaikuttaminen	26
Meemimaakarit	27
Vaikuttavat somehaasteet	27
Tiedon välittäminen	28
Gallupista verkkotekstiksi.....	28
Visuaalinen verkkoreportaasi.....	29
Minä median tuottajana	30
Monipuolistetaan mediailmaisua.....	30
Videotutoriaali	31
3 Toiminta mediaympäristöissä	32
Turvallisuus	34
Digijäljillä	34
Hölmöilyä vai rikos?	35
Vastuullisuus	36
Selkeyttä säännöistä.....	36
Mediaa eettisesti ja ekologisesti	37
Hyvinvointi	38
Vaikuttavat vaikuttajat.....	38
Voitolla vai häviöllä?	39
Hyvä vuorovaikutus	40
Välitä!	41
Arjen viestintää.....	42
Uudet lukutaidot tukena digiajan opetuksessa ja kasvatuksessa	43

Tueksi medialukutaidon poluille vuosiluokille 7–9

Opas tarjoaa sinulle käytännönläheisiä esimerkkejä ja pedagogisia malleja medialukutaidon edistämiseen vuosiluokilla 7–9.

Media on keskeinen osa monen nuoren kasvu- ja oppimisympäristöä. Digiajan medioituneessa yhteiskunnassa medialukutaito on jokaiselle tarpeellinen kansalaistaito. Kaikilla on yhdenvertainen oikeus oppia tarkastelemaan mediaa ja kokeilemaan median tuottamista itse sekä opettelemaan turvallista ja vastuullista toimimista mediaympäristöissä.

Vuonna 2021 ensimmäisen kerran julkaistuun oppaaseen on nyt päivitetty Uudet lukutaidot -kehittämishjelmassa vuonna 2022 uudistetut hyvän osaamisen kuvaukset. Hyvän vastaanoton saaneet käytännön esimerkit ovat oppaassa ennallaan ja ne soveltuvat edelleen päivitettyjen kuvausten toteuttamiseen. Kuvaukset ja pedagogiset esimerkit pohjautuvat perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014). Esimerkit tukevat opetussuunnitelmien mukaista opetusta ja pyrkivät samalla vastaamaan niihin osaamisen tarpeisiin, joita nuorilla on media-arjessa.

Media on nuorille merkittävä oppimisen väylä ja tiedonlähde samalla, kun se tarjoaa viihdettä ja elämyksiä. Medialla on myös nuorille tärkeä sosiaalinen merkitys. Median parissa vietetään aikaa vertaisten kesken, jaetaan arkea ja koetaan yhteisöllisyyttä. Median kautta nuori saa oman äänensä ja ajatuksensa kuuluville; media onkin tärkeä kanava nuoren omalle ilmaisulle. Sisältöineen ja ympäristöineen media luo yhdenlaisen peilauspinnan rakentuvalla identiteetille ja arvoille.

Yläkouluikäisen mediamaailma avartuu entisestään esimerkiksi sosiaalisen median pariin, mikä edellyttää monenlaisten mediasisältöjen ymmärtämisen, tulkinnan ja kriittisen arvioinnin taitoja. Mediankäytön ollessa jo varsin itsenäistä nuori tarvitsee välineitä toimia mediaympäristöissä vastuullisesti, turvallisesti ja hyvinvointiaan tukevalla tavalla. Nuorta on myös tärkeää rohkaista oman ilmaisun äänen löytämiseen ja omaan median tuottamiseen. Taito käyttää ja tuottaa mediaa itse tarkoituksenmukaisesti on avain osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen yhteiskunnassa.

Medialukutaito lukeutuu osaksi eri oppiaineita ja läpäisee monia laaja-alaisen osaamisen alueita eritoten monilukutaitoa. Toivomme, että opas innostaa ja rohkaisee opettajia tarttumaan medialukutaidon teemoihin eri näkökulmista ja ottamaan ne osaamisen kuvausten ohella luontevaksi osaksi koulun toimintaa ja opetuksen pedagogista suunnittelua ja arviointia. Opettajan ei tarvitse osata kaikkea vaan esimerkkien parissa voi oppia yhdessä. Olennaista on ymmärtää, miksi näitä asioita opetellaan.

Näin käytät opasta

Opas tukee kehittyvää medialukutaitoa kolmiosaisen rakenteensa kautta; esimerkit edustavat pääalueittain median tulkintaa ja arviointia, median tuottamista ja toimintaa mediaympäristöissä. Kunkin pääalueen alta ovat löydettävissä osa-alueittain sitä koskevat hyvän osaamisen kuvaukset vuosiluokille 7–9 sekä niitä mallintavat pedagogiset esimerkit.

Kunkin pääalueen sisällä avataan tarkemmin toiminnan tavoitteita ja sisältöjä sekä sitä, miten asioita voi oppilaiden kanssa käsitellä. Jaottelu auttaa syventämään pedagogista ajattelua sekä suunnittelemaan ja arvioimaan monipuolisesti toimintaa. Käytännön työskentelyssä alueiden sisällöt linkittyvät toisiinsa ja vastaavasti esimerkit tukevat usein useamman pää- ja osa-alueen tavoitteiden toteutumista.

Oppaan esimerkit ovat yhdenlaisia polkuja ja lähestymistapoja medialukutaidon opettamiseen. Ne on tarkoitettu pedagogisiksi virikkeiksi ja aihioiksi toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Esimerkkeihin voi tarttua vain joltain kulmalta tai luoda niiden ympärille laajemman pedagogisen kokonaisuuden. Esimerkeissä harjoitellaan erilaisten mediasisältöjen tutkimista ja tuottamista. Esimerkit on tarkoitettu toteutettaviksi hyödyntäen medioita, joita on paikallisesti mahdollista käyttää. Sisältöjä voi harjoitella ilman, että niitä laaditaan autenttisissa viestintäympäristöissä tai julkaistaan.

Toiminnan vaativuutta on kuvattu esimerkkien yhteydessä viitteellisesti symbolimerkillä. Esimerkkien soveltuvuus on esitetty symbolein. Helpompia ja haastavampia esimerkkejä voi hyödyntää sellaisenaan tai soveltaa niitä juuri omalle ryhmälle sopivin tavoin.

Esimerkkien teemoihin liittyviä lisämateriaaleja on koottu erilliseen materiaalipankkiin, joka löytyy osoitteesta www.mediataitokoulu.fi/mediapolku. Yläkoulun Polkuja medialukutaitoon -opasta täydentämään ja uusien mediailmiöiden käsittelyn tueksi on lisäksi laadittu tieto- ja tehtävämateriaalisarja, Polkuja uusiin mediailmiöihin, uudetlukutaidot.fi/polkuja-uusiin-mediailmiöihin.

Toivotamme tämän oppaan parissa yhdessä tekemisen iloa, rohkaisevia kokeiluja ja innostavia polkuja medialukutaitoon!

Esimerkkien soveltuvuus

 = vuosiluokille 7–9

  = vuosiluokalle 9

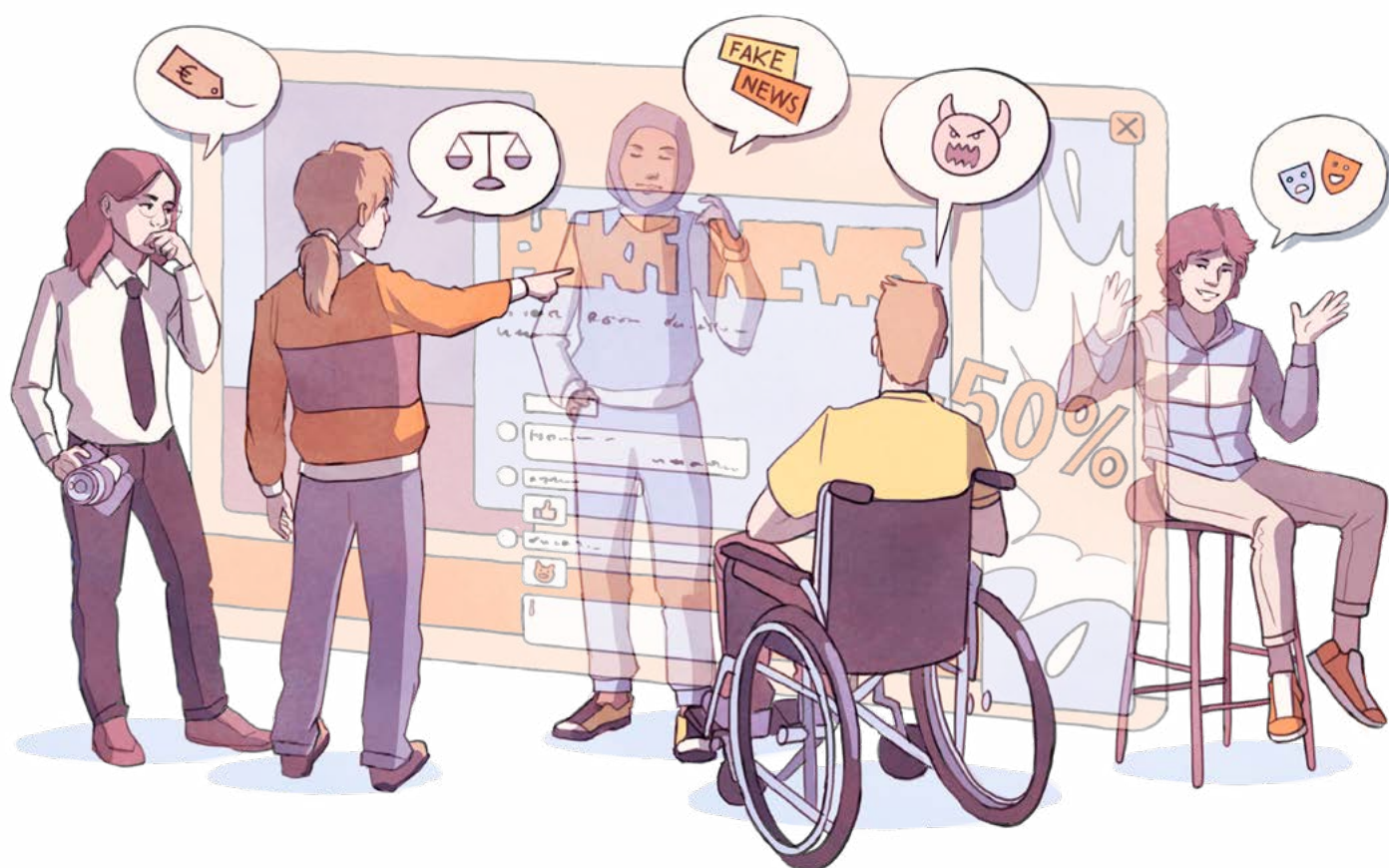
Mitä ovat media ja medialukutaito?

Niin osaamisen kuvauksissa kuin esimerkeissä käytetään median peruskäsitteistöä. **Medialla** tarkoitetaan laajasti mediasisältöjä, niitä välittäviä välineitä, niiden muodostamia ympäristöjä tai mediaa tuottavia tahoja, mediatoimialaa. **Mediatoimialaa** koostuu kaikista organisaatioista, instituutioista ja tahoista, jotka tuottavat ja välittävät mediasisältöjä tai laitteita. **Mediasisällöillä** tarkoitetaan erilaisia laajan tekstikäsityksen mukaisia mediaesityksiä. **Medialaitteilla** tarkoitetaan välineitä, joilla mediasisältöjä tuotetaan tai välitetään. **Media** muodostaa myös ympäristöjä, joissa ihmiset voivat toimia.

Medialukutaito on taitoa käyttää, lukea, ymmärtää, tulkita, ja arvioida kriittisesti erilaisia mediasisältöjä. **Medialukutaito** käsittää myös taidon tuottaa mediasisältöjä itse erilaisiin tarkoituksiin ja viestiä median kautta. **Medialukutaitoa** on niin ikään taito käyttää mediavälineitä ja toimia turvallisesti ja vastuullisesti median parissa.

1

Median tulkinta ja arviointi

Erilaiset mediasisällöt ovat tärkeä osa useimpien yläkou-
lulaisten elämää. Mediaan liittyvä harrastaminen, kuten
pelaaminen tai kuvaaminen, median sosiaalinen käyttö ja
toisten tuottamien sisältöjen kuluttaminen ovat arkipäivää.

Media tarjoaa elämyksiä ja esteettisiä kokemuksia. Vihteellisten
sisältöjen kuluttamisen ohella moni on kiinnostunut maailman
tapahtumista ja löytää tietoa median kautta. Sosiaalinen media
tuo nuoren ulottuville uudenlaisia mediatekstejä. Mediasisältö-
jen parissa nuori tarvitsee välineitä niiden tulkinnan ja arvioinnin
tueksi.

Osion esimerkit on laadittu avartamaan oppilaiden kokemuksia
median parissa ja syventämään ymmärrystä mediakulttuurin ilmi-
öistä ja medioiden toiminnasta. Erilaisten mediatekstien ja niiden
tarkoituserien tunnistaminen, tiedon luotettavuuden arviointi
ja median monenlaisten vaikutusten ymmärtäminen yksilöiden
elämässä sekä yhteiskunnassa kuuluvat median kriittisen tarkas-
telun taitoihin.

Esimerkit tukevat nuoren ajattelun taitoja, arviointikyvyn vahvistu-
mista ja kriittistä lukutaitoa. Tulkinnan taidot syvenevät esimerkki-
en parissa, jotka ohjaavat tutkimaan luovia ja esteettisiä sisältöjä,
kuten elokuvaa tai pelejä. Mediataidot ovat avain nuoren myön-
teiseen kasvuun keskellä medioitunutta kulttuuria ja yhteiskuntaa.
Esimerkkien parissa voi hyödyntää medioita, joita on paikallisesti
mahdollista käyttää.

Mediasisältöjen tulkinta

Hyvä osaaminen

Oppilas laajentaa mediasisältöjen tuntemustaan tutustumalla itselleen uusiin sisältöihin esimerkiksi blogiin, podcastiin tai elektroniseen urheiluun. Oppilas kuvaa kokemuksiaan sisältöjen parissa.

Oppilas tietää, mikä sosiaalinen media on, osaa nimetä sen palveluita sekä kuvailla sen toimintaperiaatteita ja sisältöjen luonnetta.

Oppilas tuntee ja osaa käyttää erilaisiin mediasisältöihin, kuten elokuvaan, journalistisiin ja sosiaalisen median sisältöihin, liittyvää peruskäsitteistöä.

Oppilas tuntee erityyppisiä kertovia, kuvaavia, kantaa ottavia ja ohjaavia mediasisältöjä. Oppilas osaa kuvata joitain niille ominaisia rakenteita ja ilmaisun piirteitä, kuten uutisen rakennetta tai mielipiteen argumentoivaa tyyliä.

Oppilas soveltaa tekstilajien tuntemusta mediasisältöjen tarkastelussa. Oppilas harjaantuu esimerkiksi erottamaan sosiaalisen median käyttäjien julkaisut uutisista ja tunnistaa ohjatusti eri tekstilajien piirteitä yhdisteleviä hybriditekstejä.

Oppilas syventää ohjatusti kuvien ja audiovisuaalisten sisältöjen tulkinnan taitojaan tutkimalla esimerkiksi elokuvien kohtauksia, musiikin käyttöä tarinan kuljetamisessa tai teknistä toteutusta.

Oppilas vahvistaa sisällön analyttisen tarkastelun ja tulkinnan taitojaan. Oppilas tunnistaa mediasisällöistä erilaisia kertojan ääniä ja kerrontarakenteita, luonnehtii genreä tai pohtii teemaa.

Oppilas osaa luonnehtia, millaista kohderyhmää mediasisältö tavoittelee ja mikä on sisällön tekijän tarkoitus. Oppilas huomioi julkaisuyhteyden.

Mediasanakirja

Monet mediasisällöt ovat yläkoululaisille tuttuja, mutta niiden käyttö voi olla yksipuolista. Erilaisten mediasisältöjen kattava tunteminen tukee median ymmärtämisen ja tulkinnan taitojen kehittymistä. Oppilaita autetaan muodostamaan käsitys omasta mediatuntemuksestaan ja luodaan mahdollisuuksia monipuolistaa kokemuksia median parissa.

- Käsitelkää erilaisia, jo tuttuja mediasisältöjä learning cafe -menetelmällä. Ideana on tuottaa sanastoja eri media-aiheiden ympärille. Aiheina voivat olla esimerkiksi journalismi, kirjat, elokuva, sosiaalinen media, digitaaliset pelit, internet, musiikki ja videot.
- Menetelmän mukaisesti ryhmät kiertävät eri teemojen parissa ja keksivät sana-assosiaation avulla annetussa ajassa mahdollisimman paljon erilaisia asioita, ilmiöitä ja käsitteitä, jotka liittyvät aiheisiin. Jokainen ryhmä voi aloittaa sanojen keksimisen alusta, jolloin ideoinnin voi toteuttaa myös kilpailuna ryhmien välillä.
- Valitkaa keskeisimmät ja toistuvimmat käsitteet ja laatikaa niihin tiiviit kuvaukset. Esitelkää sanakirjat muille. Työskentelyä voi jatkaa tutustumalla itselle uuteen käsitteeseen tai mediasisältöön ja tekemällä esimerkiksi vlogin omasta tutkimusmatkasta aiheen pariin.
- Käsitteistöä voi hyödyntää myös sisältöjen tulkinnassa. Esille nousseiden mediasisältöjen tarkastelua ja jäsentämistä voi jatkaa edelleen tutkimalla, edustavatko ne faktaa, fiktiota vai mielipidettä ja millaisia viestinnällisiä päämääriä niillä on.

Katso lisää learning cafe -menetelmästä esimerkiksi innokyla.fi/fi/tyokalut/learning-cafe-eli-oppimiskahvila.

Kirjasta elokuvaksi

Taito lukea ja tulkita elokuvaa antaa välineitä ymmärtää erilaisia audiovisuaalisia sisältöjä, joilla on keskeinen rooli nuorten mediakulttuurissa. Oivallinen tapa hahmottaa elokuvan omaleimaista ilmaisuja ja kerronnan keinoja on tutkia vertaillen kirjallista teosta ja sen pohjalta dramatisoitua elokuvaa.

Kirjan tapahtumat, hahmot ja miljöö syntyvät lukijan mielessä kuviteltuina tulkintoina. Mielikuvitus on rajaton, mutta elokuvan toteutuksella voi olla monenlaisia reunaehtoja, jotka vaikuttavat lopputulokseen.

- Kootkaa esimerkkejä tutuista kirjoista ja elokuvista, jotka kertovat saman tarinan. Mitä samanlaisista kirjassa ja elokuvassa on, entä miltä osin ne eroavat toisistaan? Kummasta piditte enemmän, kirjasta vai elokuvasta, ja miksi?
- Valitkaa tarkasteltavaksi kirja, satu tai sarjakuva, josta on tehty elokuva. Lukekaa muutama luku tai lyhyt katkelma ja katsokaa itsenäisesti sama kohta elokuvasta. Pohtikaa, miten teksti on muutettu audiovisuaaliseksi esitykseksi. Verrattakaa teosta ja elokuvaa myös yleisemmällä tasolla.
 - » Vertailkaa miljöötä ja hahmoja. Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja huomaatte? Ovatko vuorosanat ennallaan vai onko niitä muutettu?
 - » Vertailkaa tapahtumia. Vastaako elokuvan juonen kulku kirjallisen teoksen tapahtumia?
 - » Vertailkaa tunteiden ja tunnelmien ilmaisua ja kuvausta tekstissä ja elokuvassa.
 - » Mitä arvelette syiksi tehtyihin muutoksiin?
- Käsikirjoittakaa, näytelkää ja kuvatkaa valitusta kirjan tai sadun katkelmasta tai sarjakuvan muutamasta kuvasta lyhytelokuva tai toteuttakaa se kuunnelmana äänitehosteineen. Vertailkaa alkuperäistä tekstiä ja toteuttamaanne audiovisuaalista tai auditiivista sisältöä.

Koulukino on listannut elokuvia, jotka perustuvat kirjaan tai sarjakuvaan:

www.koulukino.fi.

Vapaasti katsottavia elokuvia löydät

Elokuvapolulta:

elokuvapolku.kavi.fi.

Pelimaailma analyysissä

Median välittämien tarinoiden tulkinnan ja analysoinnin taidot kuuluvat medialukutaitoon. Niiden hyödyntäminen mediasisältöjen tarkastelussa voi rikastaa ja syventää kokemusta mediasta, vaikka digitaalisesta pelistä.

Digitaaliset pelit ovat eräs tarinankerronnan muoto. Siinä pelaajalla on erityinen rooli: hän on itse tarinan rakentaja. Digitaalista peliä voi analysoida ja tulkita kirjan tai elokuvan tarinan tapaan. Tutkitaan digitaalisen pelin tarinaa ja kerronnan keinoja.

- Tehkää pelianalyysi. Kootkaa pelin perustiedot. Tarkastelkaa pelin visuaalista ja äänimaailmaa. Tutkikaa ympäristön ja hahmojen kuvausta, käytettyä grafiikkaa, kuvakulmia ja -kokoja sekä värejä. Entä millainen pelin äänimaailma on ja miten se tukee tarinaa ja luo tunnelmaa?
- Tarkastelkaa tarinaa. Mistä peli kertoo ja kuka on kertoja? Millainen on pelin juoni ja miten pelaajan tekemät valinnat vaikuttavat tarinaan? Kuvaillkaa pelin hahmoja. Mitä tehtäviä tai erityisiä taitoja hahmoilla on? Millaisia tunteita he kokevat ja miten kokemukset käyvät ilmi?
- Pelit ovat osa mediakulttuuria. Millaisia viittauksia löydätte elokuvaan, kuvataiteeseen tai kirjoihin? Pohtikaa myös pelin teemoja. Millaisen sanoman peli pyrkii välittämään?
- Kuvaillkaa omaa pelikokemustanne.
- Suunnitelkaa oma peli, tehkää oma pelitarina tai mallintakaa pelimaisemaa ja hahmoja kuvataiteen keinoin.

Median vaikutusten ymmärtäminen

Hyvä osaaminen

Oppilas osaa pohtia erilaisten mediasisältöjen ja ajankohtaisten mediakulttuurin ilmiöiden vaikutuksia yksilöiden ja ryhmien ajatteluun ja toimintaan. Oppilas osaa antaa jonkin esimerkin.

Oppilas ymmärtää, että media vaikuttaa yhteiskunnassa kulttuuriin ja arvoihin välittämällä mielikuvia, stereotyyppioita ja ihanteita. Oppilas osaa antaa jonkin esimerkin.

Oppilas tiedostaa sosiaalisen median luonteen vaikuttamisen kanavana ja tietää sen vaikuttamisen keinoja.

Oppilas ymmärtää eri medioiden ansaintalogiikkaa ja sen vaikutusta sisältöön. Oppilas tunnistaa kaupallisen ja julkisen mediatoimialan ja sosiaalisen median eron tässä katsannossa.

Oppilas tietää, mitä tarkoittavat sponsorointi ja tuotesijoittelu mediasisällöissä, ja tunnistaa kaupallisen yhteistyön maininnat verkkosisällöissä.

Oppilas havainnoi ja arvioi medioiden toimintaa yhteiskunnassa seuraamalla ajankohtaisia ilmiöitä ja niiden käsittelyä medioissa. Oppilas esittää niihin liittyviä perusteltuja havaintoja.

Oppilas tarkastelee ohjattuna mediasisältöjä ihmisoikeuksien, kuten mielipiteen- ja sananvapauden, näkökulmasta ja arvioi esimerkin avulla niiden toteutumista. Oppilas arvioi median etiikkaa valikoidun esimerkin kautta.

Media ja mielikuvat

Media luo, välittää ja ylläpitää mielikuvia erilaisista aiheista ja ihmisryhmistä. Yleistykset eivät kuitenkaan tee oikeutta asioiden moninaisuudelle. Oppilaiden kanssa harjoitellaan mediasisältöjen tietoista ja kriittistä lukutapaa. Sen avulla tehdään näkyväksi median valintoja aiheissa ja tavoissa esittää asiat ja pohditaan tapoja tuoda esille toisenlaisia näkökulmia.

- Tutkikaa uutisia, joiden aiheena ovat nuoret. Mitä aiheita ja näkökulmia jutuissa käsitellään? Keitä on haastateltu, ja kuuluuko nuorten ääni? Miten nuoret esitetään kuvissa? Millaisia mielikuvia nuorista välittyi, ja vastaavatko ne todellisuutta?
- Tehkää analyysien pohjalta muutama stereotyyppinen henkilöprofiili nuorista, joita media nostaa esille. Tällaisia voivat olla esimerkiksi menestyjä, poikkeusyksilö tai sukupolvensa edustaja. Millaisena nuori esitetään ja miltä hänen tulevaisuutensa näyttää? Millaisia nuoria ei näy uutisissa? Miten nuorten ääni kuuluisi moninaisempana? Keskustelkaa, mistä nuoriin liittyvästä aiheesta tulisi mielestänne uutisoida ja herättää keskustelua.
- Voitte tutkia vastaavalla tavalla myös jotain muuta ihmisryhmää tai ilmiötä. Millaista kuvaa media luo esimerkiksi jostakin ammattiryhmästä, kansallisuudesta tai uskonnosta? Pohtikaa, mitä yksipuolisista mielikuvista ja käsityksistä voi seurata yksilöiden, ryhmien ja yhteiskunnan näkökulmasta. Tarkastelkaa myös sosiaalisen median viestintää perinteisen median rinnalla ja pohtikaa mielipiteen- ja sananvapautta sekä eettisiä näkökulmia.
- Laatikaa uutiseen kommentti tai mielipiteeseen vastine, joka kuvaa omaa näkemystänne ja ottaa kantaa rakentavasti ja perustellen.

Lapsen oikeudet ja media

Ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle ja ne liittyvät myös median käyttöön. Omista oikeuksista kuuluu olla tietoinen. Oppilaiden kanssa perehdytään mediaan liittyviin lapsen oikeuksiin ja arvioidaan oikeuksien toteutumista omassa arjessa ja mediankäytössä.

- Tutkikaa YK:n Lapsen oikeuksien sopimusta. Mitkä oikeuksista liittyvät mielestänne mediankäyttöön, tiedonsaantiin, vaikuttamiseen, vapaa-ajan viettoon tai turvallisuuteen mediassa? Alle 18-vuotiailla on sopimuksen mukaan oikeus saada ja tuottaa tietoa, ilmaista itseään, tutustua kulttuurielämään, leikkiin ja taiteisiin sekä tulla suojelluksi.
- Keskustelkaa, miten mediankäyttöön liittyvät lapsen oikeudet toteutuvat omassa arjessanne ja mediaympäristöissä. Mitä nuoren elämässä voi seurata siitä, jos jokin oikeus jää toteutumatta? Millaista vastuuta oikeuksiin liittyy?
- Mitä tiedätte nuorten mediankäytöstä muissa maissa? Arvioikaa mediankäyttöön liittyvien lapsen oikeuksien toteutumista eri puolilla maailmaa.

Ihmisoikeudet ovat kaikille ihmisille kuuluvia oikeuksia. Ne kuuluvat myös lapsille ja nuorille. Lisäksi kaikkien alle 18-vuotiaiden oikeudet on turvattu erillisellä YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksella. Se koostuu 54 artiklasta, joista monet liittyvät lapsen oikeuksiin suhteessa mediankäyttöön ja mediakulttuurissa elämiseen. Tutustu Lapsen oikeuksiin unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus.

Kaupallisen yhteistyön kommervenkkejä

Sosiaalisen median ansaintalogiikkaan kuuluvat kaupallinen yhteistyö ja tuotesijoittelu mediasisällöissä. Sisältöjen ymmärtämisen ja tulkinnan edellytys on niiden taustalla vaikuttavien tekijöiden, kuten kaupallisuuden, tiedostaminen. Kaupalliseen yhteistyöhön ja sen vaikutuksiin tuotettavaan mediasisältöön tutustutaan kuvitteellisella harjoituksella.

- Neuvotelkaa kaupallinen yhteistyö, jossa somevaikuttaja markkinoi yrityksen tuotetta seuraajilleen. Eläytykää seuraaviin rooleihin: kuvitteellisen yrityksen edustajat, somevaikuttaja ja manageri.
- Yrityksen edustajien tehtävänä on keksiä mainostettava tuote. Päätäkää, millaista tuotteen liittyvää sisältöä toivotte somevaikuttajalta. Somevaikuttaja ja manageri kuvittelevat vaikuttajalle profiilin. Mistä aiheista vaikuttaja tuottaa sisältöä ja mille alustoille? Ketkä häntä seuraavat?
- Neuvotelkaa yhteistyöstä: millaista yhteistyötä yritys tavoittelee ja millaiseen kaupalliseen yhteistyöhön vaikuttaja on valmis? Miten kaupallinen yhteistyö tuodaan esille? Miten eri osapuolet hyötyvät yhteistyöstä? Mitä riskejä siihen voi liittyä?
- Kirjatkaa ylös, mitä yhteistyö pitää sisällään, esitellää yhteistyösuunnitelma ja laatikaa yhteispostaus. Tuottakaa kuvitteellinen sisältö, jossa yhteistyö toteutuu.

Media tietolähteenä

Hyvä osaaminen

Oppilas osaa etsiä tietoa eri medialähteistä ja tarkastella tiedonhankintatapojaan kriittisesti.

Oppilas ymmärtää algoritmien toiminnan tiedonhaussa ja tiedon välityksessä mediassa ja osaa antaa siihen liittyviä esimerkkejä.

Oppilas arvottaa erilaisia mediasisältöjä tietolähteinä ja pohtii perustellen niiden käyttökelpoisuutta ja luotettavuutta.

Oppilas osaa arvioida mediasisällön välittämän tiedon luotettavuutta tarkistamalla esimerkiksi tekijän ja julkaisuyhteyden, käyttämällä käänteistä kuvahakua sekä vertailemalla tietoa muihin lähteisiin ja perustietoihinsa.

Oppilas ymmärtää, että välittyvä tieto voi olla ristiriitaista ja että asioihin voi olla monenlaisia näkökulmia. Oppilas tiedostaa kriittisen arvioinnin tarpeen.

Oppilas osaa kuvailla joitakin vilpilliseen tietoon liittyviä turvallisuusnäkökulmia, kuten harhaanjohtavan tiedon vaikutuksia terveystietokäytymiseen tai näkemysten polarisoitumiseen yhteiskunnassa.

Oppilas laajentaa kokemustaan tietoa välittävistä mediasisällöistä ja tutustuu esimerkiksi dokumenttiin, artikkeliin tai sosiaalisen median tietoa välittäviin sisältöihin.

Oppilas tuntee journalististen sisältöjen toimitusprosessin peruseriaatteen ja hahmottaa sosiaalisen median sisältöjen eroavia tuottamisen tapoja. Oppilas ymmärtää sisältöjen erilaista luonnetta tietolähteinä ja suhtautuu kriittisesti sosiaalisesti levittyvään tietoon.

Klikkejä kalastamassa

Netissä yleisön huomio on valuuttaa, josta kilpailaan. Sivustoilla mainostajat ostavat mainoksilleen tilaa ja hyötyvät mahdollisimman suurista kävijämääristä. Yritykset tuovat medioille rahaa, jolloin niiden kannattaa pitää mainostajat tyytyväisinä. Mediat kilpailevat myös keskenään huomiosta. Pohditaan, miten erilaiset sisällöt mediassa päätyvät esille ja miten huomiota pyritään netissä ohjaamaan.

- Tutkikaa erilaisia keinoja, joilla lukijan kiinnostus pyritään herättämään ja lukija houkutellessaan klikkaamaan linkkiä tiettyyn sisältöön. Millaisilla otsikoilla, kuvilla, teksteillä tai lupauksilla lukijan kiinnostus yritetään saada?
- Klikkiotsikko on eräs keino saada yleisö lukemaan uutinen tai artikkeli. Tutkikaa, miten klikkiotsikot toimivat. Millaisilla keinoilla otsikko pyrkii saamaan huomion? Pohtikaa, miten klikkienkalastelu verkossa voi vaikuttaa ihmisten mediankäyttöön, tiedonsaantiin ja mielipiteisiin.
- Usein tunteikkaat, shokeeraavat tai kohahduttavat sisällöt saavat paljon huomiota. Miksi näin on? Millaisia seurauksia voi olla, jos nettiin tuotetaan koko ajan enemmän sensaatiomaisempaa tai radikaalimpaa sisältöä?
- Keksikää koulun arjesta mahdollisimman houkuttelevia klikkiotsikoita. Otsikot eivät saa olla ketään loukkaavia.

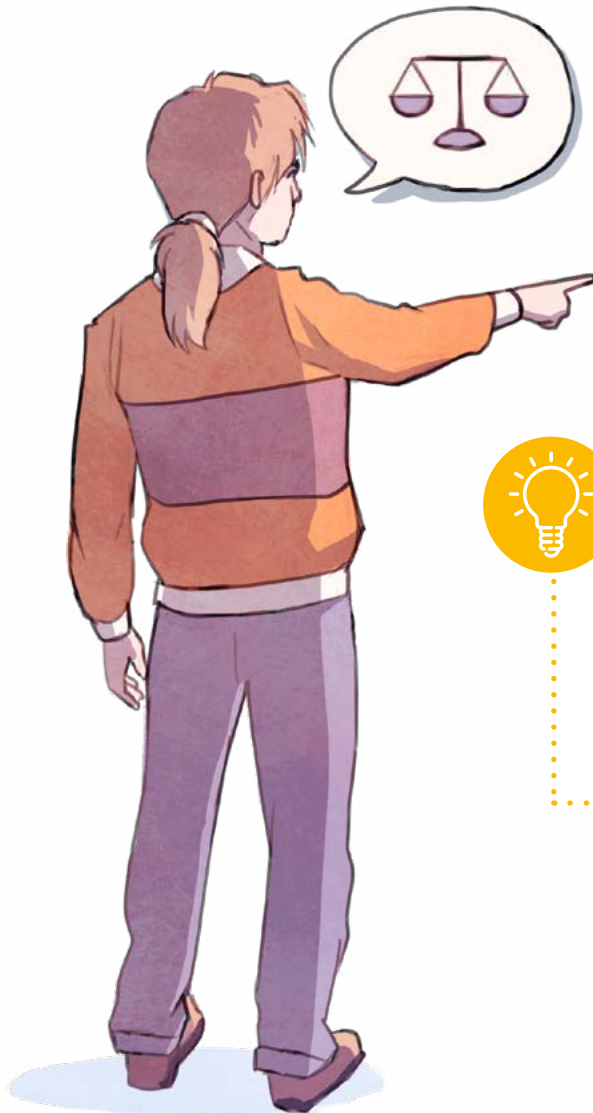

Luotettavaa vai uskottavaa tietoa?

Faktat ja mielipiteet voivat helposti sekoittua verkossa. Mediasisällöt muovaavat ihmisten käsityksiä asioista ja suuntaavat toimintaa. Sisältöjen tulkintaan ja niihin reagoimiseen vaikuttaa sisällön jäsentäminen tosiasiana tai jonkun mielipiteenä. Yläkoulussa harjaannutaan eri tekstilajien tunnistamisessa, eri medioissa leviävän tiedon kriittisessä tarkastelussa ja sisältöjen luotettavuuden arvioinnissa.

- Keskustelkaa, mistä luotettavan tiedon tunnistaa. Entä mikä tekee tiedosta uskottavaa? Mistä tiedätte, ketkä tai mitkä tahot ovat luotettavia tiedonlähteitä?
- Tarkastelkaa julkiksen tai vaikuttajan verkossa jakamaa uutista tai sisältöä.
 - » Miksi arvelette henkilön jakaneen sisällön? Mihin tai keihin sisältö pyrkii vaikuttamaan?
 - » Mitä alkuperäisestä uutisesta tai muusta sisällöstä jää kertomatta tai tuodaanko siihen jotta-kin lisää? Millaisen näkökulman jakaja kannustaa ottamaan asiaan?
 - » Kuka hyötyy, jos tieto tai näkökulma leviää eteenpäin? Entä kenelle siitä voi olla haittaa?
 - » Pitääkö tieto paikkansa, ja millä tavoin sen voisi päätellä? Laatikaa tarkistuslista, jonka avulla tiedon ja sen lähteen luotettavuutta voi tarkastella.
- Verkossa leviää myös väärää tai valheellista tietoa. Pohtikaa ilmiön seurauksia yksilöiden ja yhteiskunnan näkökulmasta. Tarkastelkaa esimerkkejä misinformaatiosta tai disinformaatiosta.

Misinformaatiolla tarkoitetaan tahattomasti leviävää väärää tietoa.

Disinformaatio puolestaan on tarkoituksellisesti levitettyä vääristettyä, valheellista tai harhaanjohtavaa tietoa.

Algoritmien ja vahvistusharhan vietävissä?

Omat valinnat median parissa muovaavat sisältöjä, kuten mainoksia, suosituksia ja uutisvirtaa, joita kertyvän datan ja algoritmien vaikutuksesta tarjotaan. Teknologioiden, kuten tekoälyn ohella vahvistusharhan kaltaiset psykologiset ilmiöt vaikuttavat sisältöjen kuluttamiseen ja niihin suhtautumiseen. Itsekritiisyys ja oman ajattelun tietoinen tarkastelu kuuluvat mediataitoihin.

- Perehtykää algoritmien toimintaan. Tutkikaa, miten algoritmit ja oma toimintanne verkossa muovaavat nähtävää sisältöä, kuten uutisia ja mainoksia, tiedonhaun tuloksia tai saamiinne suosituksia esimerkiksi suoratoistopalveluissa. Miten algoritmit vaikuttavat omaan mediasisältöjen käyttöönne? Mitä hyötyä ja haittaa algoritmeista voi olla?
- Perehtykää vahvistusharhaan. Millaisia ennakkoluuloja ja stereotyyppioita tunnistat omassa ajattelussasi? Tunnistatko, miten vahvistusharha toimii tutkiessasi esimerkiksi uutisia aiheista, joista sinulla on oma vankka mielipide? Mitä haittaa vahvistusharhasta on yksilön tai yhteiskunnan kannalta? Miksi siitä pitää olla tietoinen?

Algoritmit ovat sääntöjoukko, jonka mukaan verkkosivuilla ja sosiaalisen median palveluissa valikoidaan, mitä sisältöä käyttäjälle näytetään tai suositellaan. Näytettävään sisältöön vaikuttaa se, mistä käyttäjät ovat kiinnostuneita ja keiden kanssa he ovat yhteydessä verkossa.

Eräs mediasisältöjen tulkintaan vaikuttavista psykologisista ilmiöistä on ajattelun vinouma eli **vahvistusharha**. Se tarkoittaa taipumusta huomata ja omaksua median sisältövirrasta asioita, jotka sopivat omaan maailmankatsomukseen ja olemassa oleviin käsityksiin. Saman ilmiön vuoksi on tavallista karsastaa tietoa, joka on ristiriidassa omien näkemysten kanssa.

Minä median käyttäjänä

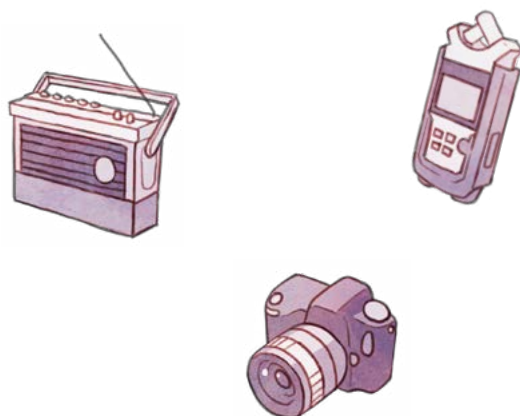
Hyvä osaaminen

Oppilas osaa kuvailla ja perustella omia mediankäyttötottumuksiaan ja rooliaan median käyttäjänä ja kuluttajana.

Oppilas tiedostaa, miten haluaa käyttää mediaa ja edistää käyttötottumuksiaan.

Oppilas ymmärtää monipuolisen mediankäytön myönteisiä merkityksiä ja tutustuu joihinkin itselleen uusiin mediasisältöihin.

Oppilas kunnioittaa yksilöllisiä ja erilaisia mediankäyttötapoja.

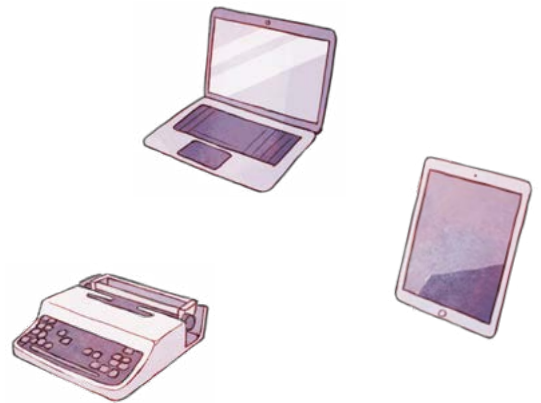

Toisen mediankäyttäjän kengissä

Oman mediankäytön tietoinen tarkastelu on osa medialukutaitoa. Tarkastelun pohjalta voi tunnistaa omia vahvuuksiaan ja kehittämisen kohteita. Eräs mahdollisuus hahmottaa omaa mediankäyttöä ja avartaa samalla omia mediakäsityksiä ja -kokemuksia, on tutustua jonkun toisen tapaan toimia median parissa.

- Valitkaa henkilö, jonka mediankäyttöön tutustutte. Pyrkikää löytämään henkilö, joka poikkeaa itsestänne esimerkiksi iältään tai harrastuksiltaan. Haastatelkaa esimerkkihenkilöä hänen tavoistaan käyttää mediaa. Haastattelusta voi tehdä artikkelin tai henkilöhaastattelun, podcastin tai videon.
 - » Miten ja millä välineillä käytät tavallisesti mediaa?
 - » Mitä nettisivuja ja some-kanavia käytät? Mitkä ovat sinulle tärkeimmät sovellukset ja pelit?
 - » Tuotatko tai julkaisetko sisältöä itse, millaista?
 - » Mistä seuraat uutisia?
 - » Mitä katselet TV:stä tai suoratoistopalveluista? Mitä kirjoja tai lehtiä luet, mitä äänikirjoja tai podcasteja kuuntelet?
 - » Millaisia päivittäisiä mediarutiineja sinulla on?
 - » Mitä media merkitsee sinulle? Mihin tarkoitukseen käytät mediaa?
 - » Mitä haluaisit muuttaa mediankäytössäsi? Miksi?
- Kysy samat kysymykset itseltäsi ja vertaa vastauksia. Mihin esimerkkihenkilösi käyttämiin mediasisältöihin haluaisit tutustua tarkemmin?

2

Median tuottaminen

Nuoren itsenäistyessä omasta median tuottamisesta voi tulla aiempaa julkisempaa. Nuori hakee myös kodin ja kavereiden ulkopuolelta hyväksyntää ja vastakaikua omille ajatuksilleen, arvoilleen ja identiteetilleen.

Sosiaalinen media on nuorelle tyypillinen median tuottamisen ympäristö. Nuori voi esimerkiksi ottaa kantaa verkkokeskusteluihin, osallistua sosiaalisessa mediassa kiertäviin haasteisiin ja kokeilla erilaisia ilmaisumuotoja hakiessaan omaa identiteettiään ja itselleen tyypillistä tapaa ilmaista itseään. Rajattomat mahdollisuudet edellyttävät myös vastuullisuutta.

Oppilaiden mediailmaisua rikastetaan kannustamalla kokeilemaan turvallisesti erilaisia sisällöntuotannon tapoja. Esimerkit mahdollistavat tekstien harjoittamisen, mutta sisältöjä ei tarvitse tehdä eikä julkaista autenttisissa viestintäympäristöissä. Esimerkit vahvistavat luovuutta, oppilaiden oman ilmaisun ääntä ja omien vahvuuksien löytämistä median tuottamisessa. Mediaa opitaan käyttämään yhä monipuolisemmin erilaisiin tarkoituksiin kuten yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja tiedon välittämiseen.

Esimerkit kannustavat yhdessä tekemiseen. Oppilaat saavat vaihtuvien roolien kautta monipuolisia kokemuksia mediatuottamisen eri puolista ja vaiheista ja oppivat hahmottamaan sisällön tuottamisen kokonaisuutta. Esimerkit ovat mahdollisia toteuttaa varsin helpoilla teknisillä ratkaisuilla, mutta niiden parissa voi myös haastaa itsensä teknisessä tuottamisessa.

Luova ilmaisu

Hyvä osaaminen

Oppilas laajentaa osaamistaan erilaisten mediasisältöjen tekemisessä. Oppilas tekee ohjatusti jonkin itselleen uuden mediasisällön, kuten elokuvatrailerin, podcastin tai mediataidetta, tai muokkaa digitaalista peliä.

Oppilas käyttää monipuolisesti kuvaa, kirjoitettua tekstiä, liikkuvaa kuvaa, ääntä ja näiden yhdistelmiä mediasisältöjen tuottamisessa ilmaisun ja kerronnan keinoina. Oppilas kehittää persoonallista ilmaisuaan.

Oppilas syventää osaamistaan mediavälineiden, sovellusten ja ohjelmien käytössä visuaalisia, audiovisuaalisia ja auditiivisia mediasisältöjä tehdessään.

Oppilas hyödyntää ohjatusti ohjelmointia tai lisättyä todellisuutta mediasisältöjen tuottamisessa.

Oppilas tekee mediasisältöjä luovasti, kokeillen ja mielikuvitusta käyttäen yhdessä toisten kanssa. Oppilas arvioi tuottamisen prosessia, ja tunnistaa vahvuuksia ja kehittämisen kohteita.

Oppilas huomioi mediasisällön suunnittelussa ja toteutuksessa sen tarkoituksen, kohderyhmän ja mahdollisen julkaisuhyteyden.

Kuvien kertomaa

Media viestii ja kertoo asioista tekstien, äänen, kuvan ja liikkuvan kuvan keinoin. Mediakulttuuri, jonka keskellä nuoret elävät, on läpeensä visuaalinen. Taito lukea ja tulkita kuvaa avaa väylän visuaalisten viestien ymmärtämiseen ja käyttämiseen. Kuva on tehokas vaikuttamisen väline, kun sen valjastaa siihen tarkoitukseen. Oppilaiden kanssa harjoitellaan visuaalista kerrontaa ja viestimistä valokuvalla.

- Tutkikaa valokuvia mediassa. Millaisia asioita niillä kerrotaan?
- Harjoitelkaa välittämään valokuvan keinoin haluamanne viesti tai sanoma valitusta teemasta. Valitkaa teemaksi asia, joka koskettaa ihmisiä maailmanlaajuisesti tai Suomessa tai valitkaa aihe oppitunnilla käsiteltävästä aiheesta. Esimerkeistä käyvät digitalisaatio tai ilmastonmuutos. Kertokaa kuvilla, miten asia ilmenee omassa lähiympäristössänne.
- Päätäkää, minkä viestin haluatte aiheesta välittää: kertoa tarinan tai tunteen, välittää tiedon tai ilmaista mielipiteen. Ottakaa vähintään kolme erilaista kuvaa valitsemastanne näkökulmasta. Kuvia muokkaamalla saa luotua ja vahvistettua erilaisia tunnelmia ja viestejä. Käyttäkää rohkeasti mielikuvitusta! Jos kuvissa näkyy ihmisiä, tulee heiltä olla lupa kuvaamiseen eikä ihmisiä saa esittää loukkaavassa valossa.
- Esitelkää kuvat ja keskustelkaa niistä. Miten kuvat onnistuivat ilmentämään valitsemaanne näkökulmaa ja viestiä? Miten helppoa oli käsitellä teemaa kuvaamalla? Millaisia tulkintoja kuvat herättävät muissa?

Poriseva podcast

Podcast on yleistynyt journalismin muoto, jolla on paljon yhteistä radio-ohjelmien kanssa. Ne saattavat kuulostaa kepeältä jutustelulta, mutta pohjana on usein paljonkin tietoa ja työtä. Tekemällä podcast harjoitellaan journalistisen sisällön tuottamista, auditiivista ilmaisua ja keskustelutaitoja.

- Kuunnelkaa podcast-ohjelmia. Tehkää omia podcasteja kiinnostavista aiheista tai ajankohtaisista kysymyksistä, joihin löytyy erilaisia näkökulmia. Parhaimmillaan podcast tuo esille erilaisia näkökulmia ja haastaa keskustelijat ja kuuntelijat ajattelemaan. Millaisista asioista haluatte herättää ajatuksia ja keskustelua? Luokan podcastien sarjalle voi valita myös yhteisen teeman esimerkiksi oppisisällössä käsiteltävästä aiheesta.
- Suunnitelkaa sarjan kokonaisuus ja yksittäiset jaksot, ja valitkaa keskustelijat. Päätäkää jaksojen pituus. Perehtykää käsiteltävään aiheeseen ja tehkää haastattelukysymykset. Jakakaa roolit: tarvitsette ainakin haastattelijan, keskustelijan ja äänittäjän.
- Sitten haastattelemaan äänityslaitteen kanssa! Leikatkaa lopuksi keskustelut kiinnostavaksi kokonaisuudeksi. Voitte tehdä sarjalle myös tunnuksen ja liittää sen jaksojen alkuun.

Esimerkin on laatinut Ismo Kiesiläinen.

Vaikuttaminen

Hyvä osaaminen

Oppilas perustelee mielipiteensä ja esittää sen rakentavasti. Oppilas osaa ottaa rakentavasti kantaa toisten esittämiin, myös eriäviin, näkemyksiin. Oppilas harjoittelee argumentointia.

Oppilas harjaantuu tekemään ajatuksia ilmaisevan, kantaa ottavan tai vaikuttamaan pyrkivän mediasisällön, kuten blogitekstin, tai suunnittelee vastamainoksen tai sosiaalisen median kampanjan.

Oppilas osaa valita vaikuttamiseen erilaisia ilmaisun keinoja ja mediaesityksen muotoja kohderyhmä ja julkaisualue huomioiden.

Oppilas reagoi mielipiteeseen laatimalla vastineen tai kommentoimalla kantaa ottavaa sisältöä tai verkkouutista.

Meemimaakarit

Meemit ovat osa yläkouluikäisen mediamaisemaa. Meemit voivat olla viihteellisiä, mutta niitä käytetään myös vaikuttamiseen. Meemien ymmärtäminen ja niiden käytön harjoittelu vahvistavat nuoren osallisuutta mediakulttuurissa ja yhteiskunnan keskusteluissa. Tutustutaan oppilaiden kanssa meemeihin ja harjoitellaan meemien tekemistä.

- Tutustukaa erilaisiin meemeihin ja niiden historiaan. Miten meemit toimivat? Millaisia ilmaisia keinoja meemeissä käytetään?
- Tehkää opetettavaan aiheeseen tai johonkin ajankohtaiseen asiaan liittyviä viihteellisiä tai vaikuttamaan pyrkiviä meemejä. Päätäkää viesti, jonka haluatte sanoa meemillä tai tunne, jonka haluatte välittää. Millaisen tekstin ja kuvan valitsette? Millä keinoin meemi pyrkii viihdyttämään tai vaikuttamaan? Edustaako meemi jotakin vakiintunutta tyyppiä? Voitte pohtia myös soveltuvaa julkaisualustaa, vaikka meemejä ei julkaista.

Meemien tekeminen edellyttää vastuullisuutta. Meemit eivät saa olla loukkaavia. Tekijänoikeuksien vuoksi on varmintä käyttää itse otettuja kuvia. Meemikuvia levittäessä voi syyllistyä tekijänoikeusrikkomukseen, jos alkuperäisen kuvan tekijältä ei ole lupaa.

Meemit ovat internetissä kiertäviä kuvia tai lyhyitä videoita, jotka liittyvät usein ajankohtaisiin ilmiöihin. Meemeille on tyypillistä kuvan ja tekstin yhdistäminen humoristisella tavalla. Netinkäyttäjät lisäävät meemeihin omia tekstejään, jolloin kuvat saavat uusia merkityksiä. Meemillä voi kertoa tunteista, välittää huumoria tai osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Meemejä on käytetty tehokkaasti myös mielipidevaikuttamiseen.

Vaikuttavat somehaasteet

Monet nuoret viettävät paljon aikaa sosiaalisen median parissa. Se voi edustaa viihdettä ja elämyksiä, mutta olla myös vaikuttamisen arena. Sosiaalisessa mediassa voi ilmaista itseään ja mielipiteitään ja tavoittaa samoin ja eri tavoin ajattelevia. Harjoitellaan oppilaiden kanssa sosiaalisen median kautta tapahtuvaa vaikuttamista ja saadaan välineitä omaan vaikuttamisen keinovalikoimaan.

- Somehaasteet innostavat edistämään asioita yhdessä. Keskustelkaa, millaisia vaikuttamaan pyrkiviä haasteita tiedätte. Mitä niillä on tavoiteltu tai saavutettu? Millaiset haasteet leviävät laajasti? Millaisissa asioissa tai millaisten kohderyhmien parissa somehaaste on erityisen toimiva vaikuttamisen keino?
- Suunnitelkaa oma somehaaste. Se voi liittyä esimerkiksi oppilaskunnan toimintaan tai ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen asiaan. Suunnitelkaa haasteelle ydinsanoma ja argumentit. Miten haluatte ihmisten ajattelun tai toiminnan muuttuvan?
- Haasteen on tarkoitus tavoittaa mahdollisimman moni. Mitä hashtageja käyttäisitte ja miksi? Vaikka haastetta ei julkaista, miettikää, mikä median alusta sopisi sen julkaisemiseen ja miten alusta vaikuttaa haasteen muotoon ja sisältöön.
- Muistakaa vastuullisuus: miten toteuttaisitte haasteen turvallisesti ja muita loukkaamatta?

Tiedon välittäminen

Hyvä osaaminen

Oppilas osaa tehdä jonkin tietoa välittävän mediasisällön, kuten reportaasi, tiedote, dokumentti, artikkeli tai sosiaalisen median julkaisu. Oppilas käyttää tarkoituksenmukaista rakennetta, tyyliä ja ilmaisutapaa.

Oppilas osaa havainnollistaa tietoa median keinoin esimerkiksi graafisesti tai animaation avulla.

Oppilas arvioi kriittisesti omaa tiedon tuottamistaan ja esittämistään ja ymmärtää vastuunsa tiedon välittämisessä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.

Gallupista verkkotekstiksi

Journalististen sisältöjen harjoittelu syventää ymmärrystä sisältöjen syntyvästä ja vaiheista ja auttaa siten ymmärtämään ja arvioimaan niitä. Samalla opetellaan oppilaiden kanssa välittämään eri lähteistä ja eri tavoin koostettua tietoa median avulla ja vastuullisuutta tiedon välittämisessä.

- Tehkää journalistinen sisältö, kuten uutinen tai lyhyt artikkeli, jostakin opetettavaan aiheeseen liittyvästä asiasta. Tuottakaa tietoa eri tavoin tekemällä esimerkiksi gallup ja yhdistämällä havaintoihin yleisempää tietoa oppikirjasta tai medialähteistä.
- Esittäkää tietoa monessa muodossa, esimerkiksi tekstinä ja kuvaajien ja taulukoiden avulla. Muotoilkaa teksti ja muistakaa merkitä lähteet. Keksikää otsikko, joka kiinnittää somevirran selaajan huomion ja saa hänet klikkaamaan linkkiä juuri tähän juttuun. Otsikko ei kuitenkaan saa olla harhaanjohtava.
- Punnitkaa sisällön välittämisen tiedon luotettavuutta siinä käytettyjen lähteiden, tiedon tuottamisen tapojen ja tiedon esittämisen sekä otsikoinnin näkökulmasta.
- Tehkää jutusta postaus ja pohtikaa, miten journalistista sisältöä välitetään vastuullisesti sosiaalisessa mediassa.

Visuaalinen verkkoreportaasi

Verkkoreportaasissa kuvat ja audiovisuaalinen materiaali ovat keskeinen tiedon välittämisen muoto. Verkkoreportaasin tekeminen harjoittaa kuvallista ilmaisua ja tiedon tuottamista ja kertomista kuvien keinoin.

- Laatikaa visuaalinen verkkoreportaasi opetettavaan aiheeseen liittyvistä sisällöistä. Suunnitelkaa kokonaisuus ja työn vaiheet: taustatiedon kerääminen, haastatteluiden tekeminen, rakenteen suunnittelu ja sisällön koostaminen, visuaalinen toteutus sekä lopullinen toimitustyö. On hyvä huomata, että reportaasin pohjatyöhön kuluu usein enemmän aikaa kuin itse toteutukseen.
- Selvittäkää, mitä tietoa tarvitsette reportaasin tekemiseen ja päättäkää, millä tavoin ja mistä hankitte tietoa. Mitä tietoa keräätte esimerkiksi haastateltavilta, mitä muista lähteistä? Millaista kuva- tai videomateriaalia tarvitsette?
- Päättäkää reportaasin muoto ja rakenne. Missä järjestyksessä esittelette tiedon ja mitä tietoa esitätte visuaalisessa tai audiovisuaalisessa muodossa, entä tekstinä?
- Pyrkikää saavutettavaan tiedonvälitykseen, jolloin tärkeimmän tiedon saa useamman kuin yhden aistin välityksellä. Muistakaa tekijänoikeuksien noudattaminen ja lähteiden merkintä.

Reportaasi on tekstilaji, jossa toimittaja tuo esiin omia mielipiteitään ja kokemuksiaan. Reportaasille on tyypillistä havainnoiva, kuvaileva ja taustoittava ote sekä useiden erilaisten tietolähteiden käyttäminen. Verkkoreportaasi sisältää tekstin lisäksi esimerkiksi näyttäviä kuvia, lyhyitä videoita, äänipätkiä tai infograafeja.

Minä median tuottajana

Hyvä osaaminen

Oppilas nimeää perustellen itselleen mielekkäitä tapoja tuottaa ja julkaista mediasisältöjä ja löytää kokeillen uusia tapoja.

Oppilas osaa kuvailla rooliaan median tuottajana ja tunnistaa vahvuuksiaan sekä asioita, joissa haluaa kehittyä.

Oppilas oivaltaa erilaisia yhteyksiä, joissa voi hyödyntää mediasisältöjen tuottamisen taitojaan.

Oppilas arvioi, millaisissa ympäristöissä ja alustoilla omia mediasisältöjä voisi julkaista. Oppilas tiedostaa, että julkaisuja arvioidaan ja kommentoidaan monin tavoin, ja osaa kuvailla tarkoituksenmukaisia tapoja reagoida.

Monipuolistetaan mediailmaisua

Oman median tuottamisen tietoinen tarkastelu kuuluu medialukutaitoon. Tarkastelun pohjalta voi tunnistaa omia vahvuuksiaan ja kehittämisen kohteitaan median tuottajana. Uusien median tuottamisen tapojen kokeileminen ja eri kanavien viestintätyylien hallinta laajentavat omaa ilmaisuvaihtoehtoja sosiaalisen median parissa. Kokeillaan itselle uusien sisältöjen tuottamista, tunnistetaan omia vahvuuksia ja nimetään asioita, joissa oppilaat haluaisivat vielä kehittyä.

- Listatkaa yhdessä erilaisia sisällöntuottamisen tapoja sosiaalisessa mediassa. Tällaisia voivat olla kuva, video, infograafi, äänestys sosiaalisen median palvelussa, twiitti, somehaaste ja nettiuutisen tai -videon kommentointi.
- Valitkaa itsellenne vieraampi sisällön tuottamisen tapa ja kokeilkaa luoda sen mukaisia sisältöjä. Olennaista on tyylin tavoittaminen; sisältöjä ei tarvitse harjoitella autenttisessa ympäristössä eikä myöskään julkaista. Sisällön tulee olla muita kunnioittavaa.
- Keskustelkaa kokemuksista. Miltä uusi ilmaisutapa tuntui? Missä mediailmaisun tavassa koet olevasi erityisen hyvä, entä missä haluaisit kehittyä? Missä yhteydessä voisit ja haluaisit hyödyntää osaamistasi?

Videotutoriaali

Mediataidoilla on merkitystä ja niillä voi auttaa myös toisia. Videotutoriaalien tehtävä on välittää videon muodossa tietoa ja osaamista, jota tekijällä itsellään jo on aiheesta. Tehdään oppilaiden kanssa videotutoriaaleja ja harjoitellaan rohkaisevan palautteen antamista toisille tekijöille.

- Kuvatkaa omia videotutoriaaleja tai "life hackeja" opetettavaan aiheeseen liittyvistä teemoista. Voitte tehdä videoita myös tilaustöinä nuoremmille oppilaille tai vaikkapa päiväkotiin. Havainnollistakaa aihetta mahdollisimman käytännöllisesti näyttämällä videolla, miten jokin asia tehdään. Jos videolla näkyy henkilöitä, on huomioitava, että kuvauslupa on kunnossa. Videot eivät myöskään saa loukata ketään.
- Laatikaa videolle käsikirjoitus. Pohtikaa, miten selitätte asian henkilölle, joka ei tunne aihetta. Suunnitelkaa visuaalisten ja auditiivisten elementtien käyttö: minkälaisin keinoin lisäätte videon saavutettavuutta esimerkiksi eri aistirajoitteita omaavia ihmisiä ajatellen? Kerätkää palautetta videoista toisiltanne ja tilaajalta.

Videotutoriaalit ja life hackit ovat ohjevideoita, joissa neuvotaan konkreettisesti, miten jokin asia tehdään. Tutoriaalit voivat olla laajempia ja monivaiheisia, kun taas life hackeissa havainnollistetaan arkea helpottavia pikkuvinkkejä.

3

Toiminta mediaympäristöissä

Yläkoulu on nuoren itsenäistymisen aikaa, ja yläkouluiikäiset tarvitsevat valmiuksia myös entistä itsenäisemmän mediankäytön tueksi. Nuoren mediaympäristöt laajenevat sosiaalisen median pariin, ja siitä voi tulla nuorelle merkityksellinen osa arkea. Vertaisten kohtaamisen ohella sosiaalinen media tarjoaa mahdollisuuden omien ajatusten ja tunteiden ilmaisuun ja peilauspintoja rakentuvalla identiteetillä.

Itsenäisempi median käyttö tarkoittaa myös kasvavaa vastuuta. Vastuu liittyy verkossa toimimiseen, viestimiseen ja sisältöjen käyttöön, mutta myös oman tasapainoisen media-arjen harjoitteluun. Nuoren on opeteltava tekemään median parissa valintoja, jotka tukevat omaa hyvinvointia ja turvallisuutta.

Esimerkkien avulla löydetään tapoja toimia median parissa vastuullisesti, oma hyvinvointi ja turvallisuus sekä muut netinkäyttäjät huomioiden. Vastuullisuuden näkökulmaa laajennetaan mediaympäristöissä toimimisesta mediankäytön ja medialaitteiden eettisyyden ja ekologisuuden tarkasteluun

Vuorovaikutustaitoja harjoitellaan myönteisen viestintäilmapiirin rakentamiseksi ja samalla opetellaan tunnistamaan haitallisia toimintatapoja ja viestintäilmiöitä verkossa. Omien vastuidensa ymmärtämisen ohella nuoren on tärkeää tietää, että hänen turvanaan on tahoja, joiden puoleen kääntyä verkossa eteen tulevissa hankalissa ja uhkaavissa tilanteissa.

Turvallisuus

Hyvä osaaminen

Oppilas tiedostaa oman digiprofiilinsa muodostumisen ja osaa kuvailla, millaista tietoa eri palvelut, kuten hakukoneet tai sosiaalinen media, keräävät ja mihin tietoa voidaan käyttää.

Oppilas ymmärtää tietosuojan ja yksityisydensuojan käsitteet. Oppilas osaa suojata yksityisyyttään ja henkilökohtaisia tietojaan valikoimalla sisältöjen jakamista eri kanavilla ja tileillä.

Oppilas osaa kuvailla, mitä on seksuaalinen häirintä ja vihapuhe digitaalisessa mediassa. Oppilas osaa kuvailla erilaisia keinoja suojautua niiltä ja tietää, kuvinkatulee toimia, jos joutuu häirinnän tai vihapuheen kohteeksi.

Oppilas tietää tahoja, joiden puoleen kääntyä kohdatessaan turvallisuuttaan uhkaavia tilanteita mediaympäristöissä.

Oppilas oppii huomioimaan omia yksilöllisiä tapojaan kokea mediasisältöjä ja tekemään valintoja niidenkin sisältöjen parissa, joiden käyttämisen ikäraajat mahdollistavat.

Digijäljillä

Mediaympäristöissä käyttäjistä kerätään monenlaista dataa. On tärkeää tiedostaa, mihin dataa käytetään ja tietää, miten itse voi vaikuttaa digijälkeensä ja suojella yksityisyyttään. Tutkitaan oppilaiden kanssa evästeitä ja yksityisyysasetuksia ja pohditaan, missä tilanteissa ja mitä tietoja verkkoympäristöissä on paikallaan luovuttaa.

- Tutkikaa evästeitä. Mitä evästeet ovat ja mitä tietoja käyttäjistä kerätään eri palveluissa? Mitä tarkoittavat kolmannen osapuolen evästeet? Entä millaisten tietojen keräämistä yksityisyysasetuksilla voi rajata? Mitä tietoja oppilaille tutut palvelut ilmoittavat keräävänsä käyttäjistä? Tutustukaa evästeisiin esimerkiksi osoitteessa yle.fi/aihe/digitreenit.
- Pohtikaa, milloin on hyvä, että tietoja kertyy yhteen paikkaan (esimerkiksi potilastiedot) ja milloin tietojen kokoamisesta johonkin palveluun voi olla haittaa. Keskustelkaa, mitä tietoja ei kannata jakaa, ellei se ole välttämätöntä tarpeellisen palvelun saamiseksi käyttöön. Esimerkkinä voi pohtia syntymäajan tai henkilötunnuksen käyttöä.
- EU:n tietosuoja-asetuksen mukaan kaikilla on oikeus tietää, mitä tietoja itsestä kerätään ja halutessaan poistaa tiedot. Tutustukaa tietosuoja-asetuksen käyttöön koulussanne. Tutustukaa EU:n tietosuoja-asetukseen: tietosuoja.fi/gdpr.

Hölmöilyä vai rikos?

Vaikka verkkoympäristöissä on sääntöjä ja lait suojelevat myös verkossa toimimista, tapahtuu verkkoympäristöissäkin rikoksia. Nuoren on hyvä tietää, millainen toiminta verkossa täyttää rikoksen määritelmän, jotta sellaisen kohdatessa osaa hakea apua. 15-vuotias on myös itse rikosoikeudellisesti vastuullinen. Tunnistetaan oppilaiden kanssa verkossa tapahtuvien rikosten tuntomerkkejä ja ymmärretään, että myös verkossa tehdyillä rikoksilla on seuraamuksia.

- Harjoitelkaa tunnistamaan, millaisia rikoksia mediaympäristöissä voi tapahtua. Joskus rikos tapahtuu sekä mediaympäristössä että sen ulkopuolella. Perehtykää siihen, mitä tarkoittavat plagiointi, identiteettivarkaus, kunnianloukkaus, yksityisen tiedon levittäminen, grooming ja vihapuhe. Tutustukaa myös sananvapauteen ja sen rajoihin. Turvallisen ja vastuullisen mediankäytön käsitteistöön voit tutustua esimerkiksi oppaiden oheen luodun materiaalikoonnin kautta osoitteessa www.mediataitokoulu.fi/mediapolku.
- Tutkikaa kuvitteellisia tai mediasta poimittuja esimerkkejä verkossa tapahtuneista rikoksista: Miksi tapaus voi olla rikos? Voiko siihen syyllistyä vahingossa?
- Selvittäkää, mistä saa apua, jos joutuu rikoksen kohteeksi. Pohtikaa, mitä rikoksesta voi seurata uhrille, entä tekijälle. Mitä voi tehdä, jos huomaa netissä toimintaa, jota arvelee rikolliseksi? Keskustelkaa, miten rikoksilta voi pyrkiä suojautumaan ja mitä on tärkeää tietää, ettei vahingossa rikkoisi lakia mediaympäristöissä.

Vastuullisuus

Hyvä osaaminen

Oppilas osaa arvioida omien julkaisuiden vaikutuksia ja seurauksia.

Oppilas tietää, että myös mediaympäristöissä tapahtuva lainvastainen toiminta, kuten plagiointi, seksuaalinen houkuttelu, identiteettivarkaus, kunnian loukkaaminen tai vakava nettikiusaaminen, täyttävät rikosten merkkejä ja että niillä on sen mukaiset seuraukset.

Oppilas ymmärtää vastuunsa olla vaarantamatta toisten turvallisuutta, oikeuksia ja hyvinvointia omalla viestinnällään ja toiminnallaan mediaympäristöissä.

Oppilas tiedostaa medialaitteiden ja mediankäytön hiilijalanjäljen muodostumisen sekä medialaitteiden tuotantoon liittyvät vastuullisuus- ja eettisyysnäkökulmat.

Oppilas tuntee sekä omat että muiden tekijänoikeudet ja osaa noudattaa niitä median käyttäjänä ja tuottajana. Oppilas osaa tehdä lähdemerkinnät.

Oppilas on tietoinen joidenkin digitaalisten palveluiden maksullisuudesta ja keinoista sitouttaa käyttäjiä ja ottaa sen vastuullisesti huomioon mediaympäristöissä toimiessaan.

Selkeyttä säännöistä

Jokaisella on velvollisuus toimia vastuullisesti mediaympäristöissä. Muiden oikeuksia ja hyvinvointia ei tule vaarantaa omalla viestinnällä, ja tekijänoikeuksia ja tuotteiden maksuehtoja tulee noudattaa. Tarkastellaan verkkopalvelujen sääntöjä ja pohditaan oppilaiden kanssa, miten median parissa toimitaan vastuullisesti.

- Tutustukaa verkkopalvelujen sääntöihin. Pohtikaa, mitä on vastuullinen vuorovaikutus, toiminta ja sisältöjen käyttö verkkopalveluissa.
- Kootkaa väittämiä tekijänoikeuksista ja ikärajakäytännöistä. Miettikää, ovatko väittämät totta vai tarua. Käyttäkää esimerkiksi peukkuäänestystä tai asettukaa janalle oman näkemyksenne mukaisesti.
- Kootkaa esimerkkejä verkkopalveluista, joissa viestiminen vaikuttaa selkeältä ja turvalliselta. Millaisia keskustelut ja vuorovaikutusta ohjailevat säännöt niissä ovat? Millaisia sääntöjä itse laatisitte, jos perustaisitte oman keskustelu- tai peliryhmän? Millaiseen käyttäytymiseen moderoinnin tulisi puuttua? Laatikaa säännöt kuvitteelliselle ryhmälle.

Lisää tietoa tekijänoikeuksista osoitteessa tekijanoikeus.fi ja ikärajoista osoitteessa kavi.fi/ikarajat.

Mediaa eettisesti ja ekologisesti

Medialaitteet ja mediankäyttö kasvattavat hiilijalanjälkeä. Laitteiden valmistamiseen liittyy sekä eettisiä ongelmia että ympäristöongelmia. Vastuullinen mediankäyttö tarkoittaa myös näiden näkökulmien huomioimista. Opitaan yhdessä keinoja, joilla voi vaikuttaa oman mediankäytön hiilijalanjälkeen ja tehdä eettisiä ja ympäristöä suojelevia valintoja.

- Tutustukaa medialaitteiden ja mediankäytön hiilijalanjälkeen liittyvään tietoon. Etsikää artikkeleja, joissa käsitellään medialaitteiden hiilijalanjälkeä sekä raaka-aineiden louhimisen ja osien valmistamisen työoloja ja ympäristökysymyksiä.
- Laskekaa omasta mediankäytöstänne aiheutuva energiankulutus tai tutkikaa yleisemmin suoratoistopalveluiden käytöstä aiheutuvaa kulutusta.
- Pohtikaa keinoja, joilla jokainen voi vaikuttaa median parissa syntyvään hiilijalanjälkeen ja tehdä eettisiä ja ympäristöystävällisiä valintoja esimerkiksi laitehankinnoissa ja omassa mediankäytössä. Milloin uuden laitteen hankkiminen on ajankohtaista? Entä miten älylaitteiden osia voi kierrättää? Miten eettisen ja ekologisen laitemallin erottaa? Kootkaa havainnot mediaesityksen muotoon.

Hyvinvointi

Hyvä osaaminen

Oppilas tiedostaa mediasisältöjen ja mediaympäristöissä toimimisen psykologisia, sosiaalisia ja arjenhallinnallisia vaikutuksia, kuten vaikutuksia identiteetin rakentumiseen, kehonkuvaan, mielen hyvinvointiin sekä sosiaalisiin suhteisiin, ajankäyttöön ja unen määrään.

Oppilas tietää, että omaa median käyttöä on voitava hallita. Osaa tehdä hyvinvointiaan tukevia valintoja omassa mediankäytössään.

Vaikuttavat vaikuttajat

Media vaikuttaa monin tavoin. Median kautta saatu tieto tai välittyvät mielipiteet ja kokemukset voivat vaikuttaa omiin valintoihin ja päätöksiin ja ohjata toimintaa. Media voi luoda myös tarpeettomasti odotuksia tai paineita elämässä esimerkiksi hankinnoille, vapaa-ajan vietolle tai ulkonäölle ja pukeutumiselle.

Medialukutaitoon kuuluu taito ajatella kriittisesti ja vahvistua omassa itsenäisessä ajattelussa ja valinnoissa sekä ymmärtää myös oman viestinnän vaikutusta toisiin. Oppilaiden kanssa tunnistetaan, miten mediasisällöt voivat vaikuttaa omaan ajatteluun ja käyttäytymiseen ja tarkastellaan median vaikuttamisen keinoja.

- Nimetkää ikäisillenne tuttuja vaikuttajia. Pohtikaa, mikä heidän julkaisuissaan on kiinnostavaa. Millä tavalla seuraajat jäljittelevät vaikuttajia median parissa tai muilla elämän alueilla?
- Pohtikaa, miten sosiaalisen median seuraaminen vaikuttaa omiin ajatuksiin, valintoihin ja kiinnostuksenkohteisiin arjessa. Miten voitte itse sosiaalisen median käyttäjinä tulla vaikuttaneeksi toisiin käyttäjiin? Millaisia viestinnän keinoja tunnistatte vaikuttajaviestinnässä tai suostuttelevassa vertaisviestinnässä?
- Kokeilkaa eläytyä somevaikuttajan rooliin ja tehdä vlogi. Millaisia asioita haluaisitte tuoda esille? Mitä myönteistä haluaisitte välittää seuraajillenne?

Voitolla vai häviöllä?

Median vaikutukset ovat yksilöllisiä; joskus mediankäyttö rentouttaa tai piristää, toisinaan se voi ahdistaa tai kuormittaa. Omaa mediankäyttöä voi hallita, ja tehdä sitä kautta omaa hyvinvointia tukevia yksilöllisiä valintoja. Se mikä lisää yhden hyvinvointia, ei välttämättä tee samaa toiselle. Oppilaiden kanssa puntaroidaan erilaisia mediankäyttötottumuksia ja tarkastellaan omien mediavalintojen vaikutuksia hyvinvointiin.

- Millaiset mediasisällöt ovat sinun aikasi arvoisia? Pohtikaa mediankäytön vaikutuksia mielialaan, terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin, arjen sujumiseen ja koulupäivään. Miten omaan hyvinvointiin vaikuttaa aamuöinen skrollailu meemisivustolla, lifestyle-tilin aktiivinen seuraaminen Instagramissa tai verkkomoninpelisessio? Keksikää itse lisää esimerkkejä ja esittäkää ne toisillenne pohdittaviksi.
- Millaiset asiat median parissa lisäävät tai heikentävät hyvinvointianne? Nimetkää lopuksi omasta mediankäytöstä asia, joka edistää omaa hyvinvointia ja asia, jota haluaisitte mediankäytössänne muuttaa. Perustelkaa valintanne.

Hyvä vuorovaikutus

Hyvä osaaminen

Oppilas tekee yhteistyötä toisten kanssa verkkovälitteisissä vuorovaikutustilanteissa ja pystyy osaltaan vaikuttamaan myönteiseen viestintäilmaperiin mediaympäristöissä. Ymmärtää dialogisuuden eli kuuntelemisen ja keskustelemisen merkityksen viestimisessä.

Oppilas tunnistaa ei-rakentavia viestintäilmiöitä sosiaalisessa mediassa, kuten trolli, provo ja fleimi, ja tietää, kuinka reagoida ja toimia näihin ilmiöihin törmätessään.

Oppilas osaa viestiä mediaympäristöissä tilanteen mukaisesti, esimerkiksi käyttämällä yleiskielisyyttä tai puhekielisyyttä tarkoituksenmukaisesti.

Oppilas pyrkii vahvistamaan omaa myönteistä viestijäkuvaansa: osaa kertoa tavoitteistaan viestijänä ja kuvata keinoja niiden saavuttamiseksi.

Välitä!

Jotta kaikkien olisi mielekästä toimia mediaympäristöissä, vaatii se tietoista viestintäilmapiirin vaalimista ja huomion kiinnittämistä hyvään vuorovaikutukseen. Mediaympäristöissä tarvitaan taitoja toimia rakentavasti ja empaattisesti sekä reagoida fiksusti provon ja fleimin tyyppisiin haitallisiin viestinnällisiin ilmiöihin.

- Keskustelkaa empatiataidoista ja tahdosta ymmärtää toista. Voiko mediaympäristöissä ennakoita, miltä oma viesti toisesta tuntuu? Entä miksi on tärkeää huomioida viestiin vastatessaan lähettäjän osoittama tunnetila, kuten suru tai innostus?
- Keskustelkaa kokemuksistanne innostavista ja myönteisistä verkkovälitteisistä keskusteluista. Miten toiset voi huomioida keskusteluissa? Miten voi osoittaa, että kuuntelee? Entä miten voi kohteliaasti sanoa olevansa eri mieltä? Millaisia väärinymmärryksiä viestintätilanteissa voi syntyä?
- Tehkää draamaa tai kuvitteellisia postaus- ja kommentointiharjoituksia myönteisistä vuorovaikutustilanteista. Harjoitelkaa myös viestimistä ristiriitatilanteissa tai kohdattaessa riidan haastamista. Keskustelkaa, milloin on paikallaan rajata viestittelijä, ilmoittaa ylläpitäjälle tai tehdä rikosilmoitus.

Provo tarkoittaa tahallisesti kyseenalaistavaa, ilkeilevää kommenttia, jonka tarkoituksena on saada muut keskustelijat ärsyyntymään. Fleimi on tunneperäinen, riitaa haastava viesti, jonka tarkoituksena on ärsyttää ja loukata vastaanottajaa.

Arjen viestintää

Omien asioiden hoitaminen arjessa edellyttää viestintää ja tarkoituksenmukaisen viestintäkanavan ja -tyylin valintaa. Yläkoululaisen on hyvä harjoitella esimerkiksi harrastuksiin, omaan terveyteen, kouluun ja kesätöihin liittyvien asioiden viestimistä.

- Keskustelkaa siitä, että omia asioita hoidettaessa on tärkeää valita sopiva viestintäkanava, kertoa asiansa ymmärrettävästi ja myös vastata saapuneisiin viesteihin. Harjoitelkaa viestien laatimista yläkouluikäisen arjessa tutuissa tilanteissa, kuten kesätyötä haettaessa, leirille ilmoittautuessa tai ilmoitettaessa harrastuksen ohjaajalle poissaolosta.
- Tehkää viestit esimerkkitalanteisiin. Miettikää, mitä kanavaa käyttäisitte viestiessänne. Milloin voi käyttää pikaviestisovellusta ja milloin taas sähköposti on sopivampi? Missä tilanteessa olisi parasta soittaa? Voitte myös tehdä esimerkeistänne ohjevideon nuoremmille oppilaille.

Uudet lukutaidot tukena digiajan opetuksessa ja kasvatuksessa

Miksi uudet lukutaidot? Osallisuus ja aktiivinen toimijuus digitaalisessa mediakulttuurissa ja ohjelmoiduissa ympäristöissä edellyttävät monenlaisia taitoja ja osaamista. Nämä taidot ovat jokaiselle kuuluvia kansalaistaitoja. Tutkimukset ja selvitykset koulumaailmasta kuitenkin osoittavat, että oppilaiden digitaalisissa taidoissa ja monilukutaidossa on suuria vaihteluja ja puutteita. Myös opetuskäytännöissä ja opettajien osaamisessa on eroja. Kaikilla tulisi kuitenkin olla tasa-arvoiset mahdollisuudet harjoitella ja oppia digitaalisessa maailmassa tarvittavia taitoja.

Valtakunnallisella Uudet lukutaidot -kehittämishjelmalla (2020–2023) edistetään lasten ja nuorten medialukutaitoa, ohjelmointiosaamista sekä digitaalista osaamista ja tieto- ja viestintäteknologista osaamista varhaiskasvatuksesta esi- ja perusopetukseen. Kehittämishjelman tavoitteena on yhdenvertaisuuden vahvistaminen digitaalisten taitojen opetuksessa ja oppimisessa. Ohjelman on rahoittanut opetus- ja kulttuuriministeriö, ja se on osa laajempaa Oikeus oppia -kehittämishjelmaa (2020–2023). Kansallinen audiovisuaalinen instituutti vastaa medialukutaidon ja ohjelmointiosaamisen osakokonaisuuksista ja Opetushallitus digitaalisen osaamisen ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen osakokonaisuudesta.

Varhaiskasvatussuunnitelman ja esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet velvoittavat edistämään lasten ja oppilaiden medialukutaitoa, ohjelmointiosaamista sekä digitaalista osaamista ja tieto- ja viestintäteknologista osaamista niin laaja-alaisena kuin oppimisen alueisiin ja oppiaineisiin kytkeytyvänä osaamisena. Jokaisen kasvatus- ja opetustyössä työskentelevän on omalta osaltaan toteutettava opetussuunnitelmia ja samalla näiden taitojen edistämistä.

Uudet lukutaidot -kehittämishjelman toimenpiteillä tuetaan käytännön kasvatus- ja opetustyön monipuolista ja laadukasta toteuttamista sekä paikallisten suunnitelmien työstämistä ja systemaattista yhteistä kehittämistyötä. Työn tueksi on laadittu kaikkien vapaasti hyödynnettävissä olevia tukimateriaaleja.

Tukimateriaalit löytyvät kehittämishjelman verkkosivuilta osoitteesta www.uudetlukutaidot.fi. Materiaalit julkaistaan myös AOE.fi-palvelussa.

Polkuja medialukutaitoon

Opas vuosiluokille 7–9

Miten kannustaa yläkoululaisia median ja sen ilmiöiden tarkastelemiseen uteliaasti mutta kriittisesti? Entä miten rohkaista oppilaita tuottamaan mediaa ja tukea vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan median parissa? Opas johdattelee käytännön esimerkkien kautta medialukutaidon edistämiseen vuosiluokilla 7–9.

Lisätietoja ja matkaeväitä medialukutaidon poluille
www.uudetlukutaidot.fi

